

predleže još nekoje statističke bilješke o tori si trovavano passati a Ragusa per loro affari, fù la città del Seraglio, capitale di quel regno totalmente incendiata, ne fù permesso a quelle povere famiglie cristiane di ricuperare cosa alcuna, e così destitute miserabili, obligate a seguitare l'essercito imperiale di là del Savo, particolarmente le grosse famiglie degli oratori, che in tant' agitazione non poterno asportare ne pure minima cosa de loro molti suppellettili, oro et argento, che havevano, essendo iu tutto rimasto esposto al saccheggio et incendio... (15. XII. 1698. Philippus et Jacobus Brnjaković... Fermentžin, Acta Bosnae... Zagrabiae 1892. p. 533.) — Isp. i Theatrum Europaeum, XIII.; Feigius, Wunderbarer Adlerschwung; »Oesterreichische Milit. Zeitschrift« 1811.—1813. etc. etc.

Sarajevu,⁴⁰ ali to već nije ni izdaleko grad kakav je bio prije pohoda princa Evgenija Savojskoga. Tako

ca. 1718.	12.000 kuća
	1.000 pravoslavnih porodica
	508 katoličkih domova
1737.	10.000 muslimanskih kuća
	150 džamija
	1.150 pravoslavnih kuća
	22 katoličke kuće
	125 katolika
1762.	100 katoličkih obitelji
	665 župljana
1777.	87 katoličkih kuća
	624 župljanina

Dr. Josip Matasović.

⁴⁰ Tako 1717. dubrovački nadbiskup B. Conventali napominje »Seraglio città principale e mercantile di Bosnia«.

PUBLIKACIJE

»Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, XXXI.—XXXIX. — (1919.—1920. urednik Dr. Ciro Truhelka; 1921.—1927. urednik Vladislav Skarić. Od god. 1927. zaseban svezak za prirodne nauke, a zaseban za istoriju i geografiju.)

A.

Predratni »Glasnik zemaljskog muzeja u B. i H.« spadao je obzirom na istoriju i arheologiju među najbolje naše časopise. Pregledao sam sav istorijski i arheološki materijal u osam poslijeratnih godišta »Glasnika« i konstatujem, da se i poslije rata u veoma nepovoljnim prilikama mnogo i marljivo radilo u »Glasniku«. Prikazaću redom po godištima sve što je u »Glasniku« štampano iz oblasti arheologije i istorije ne upuštajući se u kritiku i analizu.

U godištu 1919. donosi Riza ef. Muderizović prevod iz turskog rukopisa: Sarajevski nekrologij Mula Mustafe Bašeskije (p. 39—59.). Mula Mustafa je zabilježio imena umrlih osoba iz Sarajeva, koje je lično dobro poznao. Do 1757. bilježio ih je, kako mu je koji dolazio na pamet, a od god. 1757—1803 hronološkim redom. Nekrologij nema naročite istorijske vrijednosti, a k tome g. Muderizović osim na dva manje ili gotovo nikako važna mjesta ne daje nikakvog komentara. Ipak se u nekrologu spominju lica, za koje je bilo potrebno dati makar i kratki komentar.

K. Pač štampano je u god. 1919. dva manja priloga: Nalazak rimskog novca u Srbiji (p. 95—96) i Običaj »stipem jacere« u Bosni (97—98.).

U prvom prilogu govori o maloj skupini rimskog novca (31 denar i 1 dupondij), koja je još 1911. nađena u selu Misačići, srez Jasenica, okrug Kragujevac, a kupljena od sarajevskog muzeja 1919. Novac obuhvata period od Galbe (+ 69.) do 157 posl. Kr. (fale carevi Oto, Vitelije, Tito i Nerva). U drugom prilogu govori Pač o tome, da je žrtvovanje novca bogovima vrelâ bio u Bosni stari običaj. Cesto se našlo novaca u toplom sumpornom vrelu Ilidži kod Sarajeva prilikom iskapanja i bušenja vrela, zatim u toplim vrelima Gornjega Sehera (Banja Luka) i drugdje. Vrela u Bosni još i danas dobivaju novčane darove i to od svih konfesija i to ljekovita ili obična. Sarajlije su poštivali osobito vrela Abu-hajat na lijevoj strani ceste, što vodi u Pale. Darivao se obično, a daruje se još i sada (u koliko se taj običaj nije zaboravio zbog škola) po jedan do tri komada novca. Uzroci darivanja su bolest, slaba zarada, slab uspjeh u poslovanju, moli se kiša etc. Prilikom popravka poznatog vrela Kiseljaka kod Visokog nađena je zbirka od 170 komada novca (turski, austrijski i magjarski novac; najstariji komad iz god. 1808., a najmlađi iz 1887. god.).

Dr. Ciro Truhelka štampano je u 1919. Jedan nalaz turskih akči iz Macedonije (p. 99—118.) God. 1909. kupio je Truhelka od jednog putnika iz Stare Srbije 1034 komada srebrenih akči (mali srebreni novac — bjelica — bijeli novac. Grci preveli sa *δραχρον* a odatle aspra ili jaspra), nađenih na okupu u Macedoniji. Akče su loše sačuvane i vrlo primitivno iskovane. Nijedan komad nema s obje strane potpuni

natpis. Od 1034 komada Truhelka je tačno ustanovio ime kovnice samo na 561 komadu. Datum, kad su kovane, vidi se i u svih samo u manjem dijelu. Akče su kovane u Aziji na Balkanskom Poluostrvu (u Bosni u Čajniču i Srebrenici). Truhelka na osnovi Sulejmanskog rudarskog zakona (priopćio ga god. 1913. u originalu i prevodu u Glasniku 1913. Felim Spaho) kuša da dokaže, da je u Sarajevu postojala kovnica akči, ali na ovom nalazu ne da se pouzdano ni za jednu akču ustvrditi, da je kovana u Sarajevu.

Dr. Petar Skok nastavlja u godištu 1919. i 1920. (p. 151—160 i p. 29—46) svoje »Studije iz ilirske toponomastike«, koje je započeo u XXIX. godištu Glasnika. Skok ističe u uvodu tih svojih studija, da se radi nepoznavanja ilirskoga jezika mora tilologičko ispitivanje ilirskog toponomastičkog materijala, ako hoće da bude egzaktno i da ne zapadne u kombinacije, koje se ne daju dokazati, ograničiti na ispitivanje formalnoga razvitka. Tražiti značenje ilirskih mjesnih imena stvar je iluzorna.

Kod studija starih imena ne smije se nikad smetnuti s vida, da su došla do nas ne u originalnom obliku, nego preokrojena prema latinskom, odnosno grčkom jeziku i prema jeziku našega naroda, koliko ih je sačuvao. Nalazimo se dakle u istom položaju kao kad bi netko na osnovu evropskoga izgovora kineskih imena htio da proučava kineski jezik. G. Skok je u svojim Studijama pokušao da odredi ilirsko podrijetlo nekih mjesnih imena, koja se daju potvrditi samo iz ranijih srednjovjekovnih dokumenata.

Dr. S. Bašagić štampao je u god. 1919. prevod djela Hasan Čafi Pruščaka: Temelji mudrosti (p. 165—179.). Prevodu je Bašagić napisao interesantan predgovor iz kojeg doznajemo, da se već odavna bavi idejom osnivanja društva, kome bi bila zadaća izdavati u originalu, a po mogućstvu i prevode djela glasovitih Bošnjaka i Hercegovaca, koji su pisali ili pjevali na arapskom, persijskom i turskom jeziku. Ovakovo, »Društvo za poznavanje Istoka« ili kad već nije moguće da se ono organizuje, onda bi barem jedna od naših akademija morala da stvori sekciju i organizuje radnike za izdavanje i prevođenje djela, koja su naši djedovi pisali na islamskim jezicima. Autor djela »Temelji mudrosti« rodio se u Pruscu 1544., studirao je u Carigradu i vrativši se u Prusac otpočeo je držati javna predavanja i pisati djela o raznim znanostima. U »Temeljina mudrosti« ne dijele se samo savjeti, nego se iznose i pogrješke u tadašnjoj upravi turske države. Mjestimice se direktno, a mjestimice indirektno upozorava vladara i mjerodavne faktore na neurednosti i na posljedice, koje čekaju državu, ako se za vre-

mena ne uredi. Osim gradiva za političku i kulturnu istoriju ima u ovim »Temeljima mudrosti« dobre pouke za svakoga. Poznavanje istočne knjige, makar i u prevodima, nije ostalo bez blagotvornog uticaja na književnosti velikih naroda (u Nijemaca na pr. Goethe, Rückert, Bodenstedt), i Bašagić s pravom drži, da bi prevodi arapskih i perzijskih klasika uticali blagotvorno i na naš savremeni i mladi naraštaj. Naslovi pojedinih odsjeka »Temelja mudrosti« glase: O uredbi države i njezinom trajanju, O upotrebi ratnih sprava i o ratu, O uredbi i oduševljavanju vojske, O uzrocima pobjede, o božjoj pomoći i o povodima propasti, Zaključna riječ o miru i ugovoru (na ovu kapitolu naročito upozoravam).

U godištu 1920. donosi Dr. Josip Matasović izvadak iz veće svoje rasprave: »Die Geschichtsdarstellung der mittelalterlichen Gnostiker« pod naslovom: O gledu paulikijanske historiografije (p. 57—81). Autor naglašuje, da je za istoriju jugoslovenskog kulturnog života više nego važno pretresti pitanje patarenskih preteča. Da se nastavi u tom pravcu trud i djelo Račkoga, potrebno je izložiti djelomično materijal o Pavlićanima. U istorijskom materijalu treba pobrati one uzorke, koji su temelj bogomilsko-patarenskoj sekti, kako ju je prikazao Rački na temelju njemu poznatoga i pristupnoga materijala. U svojoj raspravi Dr. Matasović izlaže hronološki slijed, specijalno istoriografski, po važnim autorima, koji su obrađivali istoriju paulikijanske sekte (Georgios Presbyter, Ivan Ozunski, Petros Hegumenos, Georgios Monahos, Fotije, Petros Sikeliotes, Teofilaktes, carigr. patrijarh, Kosma Presbiter, Theophanes Continuatus, Euthymios Zygadenos).

Iz građe se jasno razabire, da je paulikijanstvo nastalo reformacijom nekih starijih dualističkih dogmata.

Vladislav Skarić priopćio je u godištu 1920. dva članka: Katastih manastira Zavale iz god. 1817. (p. 207—209). Kod popisa zemalja manastira Zavale i ljudi koji su držali te zemlje pod kesim zanimljivo je to, da je pisan grčkim pismenima, ali osim prva dva reda na početku, koji su na grčkom jeziku, sve je drugo srpski. Dakle je to srpski tekst pisan grčkim pismenima. Pri kraju popisa nalazi se nešto nejasno izvještaj o nekom robljenju manastira Zavale. Po tome zaključuje Skarić, da je katastih bio sastavljen u svrhu tužbe ili prijave političkoj ili duhovnoj vlasti.

Petar D. Šerović priopćio je u istom godištu u članku: »Crkva »Riza Bogorodice« u Bijeloj, u Boki Kotorskoj« (p. 273—294) opis te crkve. Današnja crkva je ograđena god. 1824., a zvonik joj je podignut god. 1836. Apsida da-

našnje crkve podignuta je na mjestu, gdje je prije bila stara crkva. Šerović govori naročito o toj staroj crkvi, opisujući starine, starinske knjige i dr.

Dr. Milan Budimir donosi u istom godištu veoma učenu filološko-istorijsku raspravu (jedna je to glava iz njegove doktorske teze: *De tempestatum daemonibus capita IV*): *Atena Tritogenija i antički Tritopatreji* (295—328).

U godištu 1921—1922 (u jednom svesku) izvješćuje Dr. M. Mandić o nepublikovanim predmetima u našoj prehistorijskoj zbirci (p. 27—32), Dr. Truhelka priopćuje: *Bibliografski popis mojih publikacija* (p. 37—41), u koji je uvrstio samo važnije radove, dok je — na žalost — izostavio veliko obilježje članaka i feljtona, koji su štampani u raznim domaćim i stranim dnevnicima i časopisima. Radovi obuhvataju period 1885—1918. Brojeva ima 156.

Dr. G. Čremošnik štampao je: *Kotorski dukali i druge listine* (p. 115—196.). Praznine mletačkog arhiva kušao je Ljubić ispuniti s registrima pojedinih dalmatinskih gradova. Kancelar svakoga grada unášao je u pojedine registre dukale, upravljane od mletačke vlade na podređene vlasti (rektore, knezove, vijeće). I Kotor je imao svoj registar, nazvan po svojoj prilici »*liber privilegiorum*«. Ne zna se gdje je original te knjige, ali u Kotoru nije postojao samo originalni zvanični registar, nego i više prepisa, koji su se pravili u zvanične svrhe. Dukali mletačke vlade bili su od prilike isto što su danas vladine naredbe i upute. Imali su snažu zakona i sudac i advokat morali su se služiti njima kod sudskoga postupka.

Zemaljski muzej u Sarajevu posjeduje dva prepisa, jedan je stariji iz prve polovine XVIII stoljeća, a drugi iz god. 1797. Ovi prepisi sadržavaju mnogo do sada neštampanih i nepoznatih dukala i drugih listina, važnih nesamo za lokalne kotorske prilike, nego i za šire susjedstvo Kotora.

G. Čremošnik izradio je iz oba rukopisa one listine između 1423—1469., kojih u Ljubićevim listinama nema (God. 1469. završuje Ljubić »*Listine*«).

U godištima 1923. (p. 1—30), 1924. (p. 1—26), 1925. (p. 5—42), 1926. (p. 1—34) i 1927. (p. 167—192) priopćio je fra Julijan Jelenić: *Ljetopis franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*. U predgovoru veli Jelenić, da ovaj ljetopis, kako ga on priopćuje ne odgovara u svemu svom originalu. Nijedan od pisaca nije ga nazvao ljetopisom. Fra Bono Benić ga zove: *Protocolum conventus Suttiscae*, a njega su slijedili i epigoni Franjić, Manjanović i Mikić. Jelenić je dalje izostavio mnoge stvari bez važnosti kao na pr. fakta,

koja se odnose na opću historiju i stvari, koje su poznate iz drugih Ljetopisa (Vitezović, Lašvanin etc.). Jelenić je prema autorima Ljetopis podijelio u 4 dijela: I. dio fra Bone Benića, II. dio fra Dominika Franjića, III. dio fra Stijepe Manjanovića i IV. dio fra Mate Mikića i fra Stijepe Manjanovića. Benić bilježi od 1759.—1785. svaki pokret, što se odigrao u Bosni, bio on u vezi sa Sutjeskom ili ne. Poslije Benićeve smrti nastaje zastoje od 37 godina. Tek godine 1802. prosljedjuje Ljetopis do 1822. Franjić. Od god. 1822.—1838. pisao je Ljetopis Mikić i to već Gajevim pravopisom. Benić je pisao »ilirskim« jezikom, nešto latinski i talijanski. Pismo mu je bosanska ćirilica, ali u jednoj te istoj riječi miješa i latinicu s ćirilicom. (Jelenić štampao Ljetopis današnjom ćirilicom.) Franjić je pisao latinicom, Manjanović pak latinskim jezikom, ali zadnjih godina hrvatskim jezikom i pravopisom.

U člancu: *Iz rimske prošlosti* 1. *Stanecli-Stavnja* 2. *Natpis iz Vitive* (h. 81—84) smjestio je Skarić Stanecli na rimskom drumu Salona—Bistue Nova—Stanecli—Argentaria, u dolu rječice Stavnje negdje kod Breze i Dabravine (veoma labava hipoteza). U Natpisu i Vitine (srez Ljubuški) opisuje rimski grobni spomenik jednog veterana XI legije.

U godištu 1924. štampao je Georg Wilke njemačku raspravu: *Über die Bedeutung einiger Symbole an den Bogumilendenkmälern*. (p. 27—37). Autor iznosi, da je božanstvo mjeseca i božanstvo smrti. Dokazuje to primjerima kod različitih naroda. Neki simbolički likovi javljaju se i na srednjevjekovnim grobnim spomenicima u Bosni i Hercegovini. Ovamo spada mjesecev srp, koji predstavlja smrt, ali i nadu u uskrs. Drugi simboli smrti i uskrsa su spirala, heraldički križ i svastika (kukasti krst). Spirala odgovara spuževim zavojima.

Dr. G. Čremošnik piše o »*Našim trgovačkim društvima u srednjem vijeku*« (p. 69—81). Iz rimske »*societas*« načinio je srednji vijek udruženje koje se zove »*commenda*« ili »*collegancija*«. To je prethodnica današnjeg komanditnog društva. Srednjevjekovna udruženja trgovaca Dalmacije i balkanskoga zaleđa nadovezuju se usko na odgovarajuća trgovačka društva Italije — naročito Mlečana. Dubrovnik kao najjači trgovački centar ima najjače razvijena trgovačka društva i njegovo zakonodavstvo govori više o društvima, nego ikoli drugi grad.

Autor raspravlja u koliko se statuti naših primorskih gradova tiču trgovačkih udruženja. U pozadini nije bilo pisanih zakonskih odredaba o »*societas*«. Zakonik cara Dušana ne spominje ih nikako. U gradovima

oko Sredozemnog mora nalaze se u srednjem vijeku još dva načina udruživanja, a ima ih kod nas. To su »entega« i »rogadija«.

Dr. M. Mandić opisuje u članku: Turbe kod Travnika (83—90) geografski položaj, njegove starine, predistorijske i srednjevjekovne gradine, srednjevjekovne i turske grobove. Novo je opisana i skicirana gradina pod Varošlukom, koju je opisao Truhelka, ali ju je krivo lokalizovao.

Dimitrije Sergejevskij u članku: Cohors VIII. voluntariorum Romanorum u Dalmaciji (p. 113—123) daje istoriju te kohorte, koju je formirao August za panonsko-dalmatinskoga rata od robova puštenih na slobodu. U toku od tri stoljeća logorovala je ova kohorta u Dalmaciji na obali Jadrana u conventus Salomitanus i Naronensis. Od svih dobrovoljačkih kohorti osma je ostavila najviše natpisa.

A. Makanec u člančiću: Dva folara Ulcinja i Bara (p. 107—108) objavljuje dva nova tipa folara iz gornjih gradova iz vremena Đorđa II. Balšića (1385—1403.).

Milenko Filipović u člančiću: Dubrovnik u Bosni (p. 104—105) opisuje u visočkom srezu na sutoku potoka Misača i Zenika ruševine srednjevjekovne gradine, koja se zvala Dubrovnik. Još su tu gradinu držali Turci do kraja XVII. stoljeća, a onda je napuštena i propala. U drugom člančiću isti autor govori o Manastiru Udrimu ili Gostoviću (p. 109—112). Na podnožju brda Udrima južnoistočno od stanice Zavidovića nalazi se crkvena ruševina na lijevoj obali rječice Gostović. Stanovnici ovoga kraja smatraju ovu ruševinu crkve kao dio manastira Udrima, napuštenog oko polovine ili u drugoj polovini XVIII. stoljeća. Autor naslućuje (!!) da je osnivač tog manastira jedan od Nemanjića — Dragutin ili njegov sin Vladislav.

Safvet Bašagić u »Najstarija vijest o Kosovskom boju (p. 95—99) donosi prevod partije o kosovskom boju iz najstarijeg turskog eposa: Iskendername (knjiga o Aleksandru) pjesnika Ahmedija († 1412.) Ahmedij je savremenik ovog istorijskog događaja. Pjevajući o bojevima i osvajanjima cara Murata po Rumeliji spominje i kosovski boj. Pausanias o pogibiji Muratovoj glasi ovako: Mnogo vojske ode da progoni neprijatelja, a na jednom mjestu sam vladar ostade s nekoliko dvorjanika. Stajao je tude, dok se vojska natrag povraća i na tom mjestu nade svog velikana. Ali tu je ležao jedan nevjernik od glave do pete ogrezao u krvi. Sakrio se među lješine, ali je mogao dobro vidjeti junačkog kana. Kad sudbina stigne — iz ležećeg stanja — ustane, pa skoči s handžarom i udari vladara. Na tom mjestu istoga časa sretni sultan junak je bio i sigurno poginuo kao šehit (mučenik).

Bašagić je u posjedu rukopisnog prepisa Ahmedijeva eposa iz god. 1486.

U godištu 1925. opisuje Dr. M. Mandić Starine kod Fojničkog Kiseljaka (p. 61—65) i to rimske i predistorijske. Đorđe Stratimirović u Starinarskim bilješkama p. 85—86 dokazuje, da crkva kod Vidoštaka (u blizini Stoca) nije iskonan rimski hram, kako se to mislilo, nego da je to crkva Sv. Bogorodice iz prve polovine XIII. stoljeća. Za gradinu Hisardžik, blizu manastira Mileševa, domišlja se autor, da je to starodavni Desnik Konstantina Porfirogeneta (To je uistinu pusto domišljanje!).

D. Sergejevskij opisuje Rimski natpis iz Zitomisljića (na grobnoj ploči) p. 87—89. Dr. J. Petrović daje prethodni Izvještaj o neolitskom naselju u Donjoj Mahali kod Orašja na Savi (p. 137—140.) Đorđe Stratimirović opisuje: Stari most na Prači (p. 91—92) iz turskih vremena (drveni most osobite konstrukcije).

U godištu 1926. Dr. M. Mandić opisuje Prehistorijske i sredovječne utvrde oko Travnika (p. 35—44.) God. 1916. otkrivena je neolitska štacija kod Zabilja i to je najstarije naselje ovoga kraja. Ležalo je na južnom obronku »Gradine«, koja je u predhistorijsko doba i kasnije bila važna odbranbena tačka u nekada gusto nastanjenoj dolini Bile. Još je jače utvrde u predistorijsko doba imala plodna dolina Lašve. Između Varošluka i Viteza konstatovano ih je deset. Mandić pobliže opisuje gradine kod Kalibunara i Velike Bukovice i neke srednjevjekovne gradine.

Đorđe Stratimirović u članku: Zgošćanski stećak (p. 45—46) konstatira, da je to po izradi najinteresantniji i najljepši spomenik te vrste u Bosni. Natpisi na srednje vjekovnom groblju u Zgošći su poništeni, jer je bilo parbe između katolika i pravoslavničkih oko toga groblja. Na spomenutom stećku ostala su dva slova HB i sada Stratimirović kombinira, da bi to moglo da bude ban ili Stefan. Natpis bi po posvema samovoljnom domišljanju Stratimirovićeve glasio: Ban Stefan ili obrnuto. Ovo ime, veli on, potkrepljuje i naziv tamošnje gradine Stipanjgrad. Stratimirović ide i dalje i veli, da je to grob bana Stefana II. († 1353.) i onda umije, da ona četiri lica, što su izvajana na pročelju stećka, predstavljaju bana Stefana sa ženom i kćerkom (Jelisaveta, udata za Ljudevita) i sinovca Tvrtka (kasnijeg kralja).

VI. Skarić u članku: Apollo Tadenu (p. 101—104) govori o jednom žrtavniku, koji je prije mnogo godina nađen u Ilidži kod Sarajeva, posvećenom Apolonu Tadenu. U Tesaliji i Bugarskoj nađeni su također žrtavnici istoga božanstva. Nalazišta Ilidže i Izvor u Bugarskoj slična su po

lokalnim prilikama, jer se na oba mjesta nalaze tople banje. Iz toga bi se dalo zaključiti, da je Apollo Tadenus božanstvo ljekovitih vrela. U daljem delu članka upušta se g Skarić u slabo fundirane kombinacije.

Dimitrije Sergejevskij prikazuje u članci: Epigrafski nalazak u Šipovu (p. 155—158) odlomak baze — počasni spomenik podignut u čast Minicija Fundana, legata 15. legije Aru, koja je podignuta u počast Minervi.

Milenko Filipović objavljuje »Natpis na stećku u Tičićima« (p. 79—80), selu visočkog sreza.

U godištu 1927. objavljuje Vl. Skarić: Grobni natpis braće Radilovića u Čadorini (p. 193—197). Na muslimanskom grobnom nišanu nalazi se ćirilovski natpis iz druge polovine 15. ili prve polovine stoljeća. U natpisu se spominju dva brata porodice Radilovića i Hasan i Ahmat (Ahmet). Radilovići su pripadali nižem bosanskom plemstvu i spominju se u testamentu gosta Radina kao kršćani.

Dr. M. Mandić u Resultatima otapanja neolitskog naselja u Donjoj Mahali kod Orašja na Savi (p. 199—206.) daje sliku, što je sve iskopano u tom naselju. Ovo je naselje postojalo u isto doba kao i Klakar. Klakar i Donja Mahala dva su najstarija naselja u Bosni i Hercegovini.

R. Muderizović objavljuje u članku: O blagu Husejin Kapetana Gradašćevića (Zmaja od Bosne), kojeg je ostavio u vezirskoj palači u Travniku pri bijegu u Srijem nakon poraza kod Sarajeva (p. 215—220) sidžil na prepis popisa imovine Husejina, koju je lično popisao Zmaj od Bosne, te ga sa ličnim pečatom predao na ruke vojnog komandanta u Srijemu, a ovaj ga opet posao velikom veziru u Carigrad.

Huseina su oklevetale turske vlasti, da je orobio carsku haznu u Travniku i odvuкао sa sobom u Austriju blago. Austrijske su vlasti primorale Huseina, da se izjasni i podnese popis svoje imovine s oznakom mjesta, gdje je šta ostavio. Tadašnji turski veliki vezir Mehmed Rešid-paša poslao je prepis popisa iz Carigrada bosanskom valiji Mahmud-Hamdi paši, da te stvari pronade, pokupi i preda državnoj riznici. Valija je izdao u tom smislu bujurultiju na travničkog kadiju (6. augusta 1832.) s popisom Husejinova blaga.

Arturo Cronia objavljuje: Jednu glagolsku listinu iz god. 1380. p. 221—24), koja potječe iz Sokola kod Bišća. Sadržina joj je neka obična pravda s manje važnim i sitnim priložima za poznavanje izvornog joj kraja.

Dr. Čremošnik daje studiju: Dubrovačka kancelarija do god. 1300. i najstarije knjige dubrovačke arhive (p. 231—253). Autor je vidio u dubrovačkoj arhivi, da su najstarije knjige arhive, makar nosile određene naslove kao na pr. *Diversa Cancellariae, Praecepta rectoris etc.*, konglomerat sastavljen od najrazličitijeg sadržaja. Onaj koji je dao knjige uvezati i snabdio ih naslovima, radio je sasvim površno i nesavjesno taj posao. Danas ima na pr. u seriji *Praecepta rectoris* čisto notarskih knjiga ili na pr. u *Diversa Cancellariae* i kancelarskih i notarskih akata. Pregledno sređivanje toga zamršenoga materijala primorala je autora, da se potanje zabavio i sa pisarima knjiga, sa kancelarima i notarima, o kojima ima u Jirečekovoj raspravi: *Die mittelalterliche Kanzler der Ragusaner* i manjkavih i pogrešnih podataka i tako dao razvitak dubrovačke kancelarije u zadnjoj četvrti XIII. stoljeća i pregled do danas sačuvanih ostataka kancelara i notara toga doba.

Dimitrije Sergejevskij detaljno opisuje: Rimske kamene spomenike sa Glamočkog Polja (255—267).

I ako »Glasnik« nije još dostigao onu visinu, na kojoj se nalazio u predratno doba, ipak se mora konstatovati, da se u sarajevskom zemaljskom muzeju stalno ozbiljno radi i da je tu nekom nedostatku krivica na nedovoljnim sredstvima, što ih muzej imade na raspolaganju.

Dr. Milan Prelog.

B

Ovdje dalje reč je o etnografskim radovima u »Glasniku Zemaljskog Muzeja« u Sarajevu od godine 1919.—1927.

Treba odmah naglasiti, da kroz ovo razdoblje nije bilo u »Glasniku« publikovano ni izdaleka onoliko etnografskih radova kao u godinama pre rata. Pretežno su radovi iz tih godina iz područja prirodnih nauka pa onda iz istorije i arheologije. Na zadnjem su mestu etnografski radovi, kojih u nekim godištima uopšte i nema. Tako u godinama 1919. (XXXI., 1.—4.); 1924. (XXXVI.), ali u nekim opet nalazimo radnje, koje nisu strogo etnografskog karaktera već bilo istorijsko-etnološke ili demografske ili antropološke i konačno kulturno-istorijske. Radi njihove opšte veze sa etnografijom Bosne i Hercegovine mi ćemo pod odnosnim godištima uneti u ovaj prikaz.

Vladislav Skarić: Postanak krsnog imena (god. 1920., XXXII. 3—4.) I ako je ova radnja istorijskog karaktera, te se kod obrade problema postanka krsnog imena autor u prvom redu služi komparacijom istorijskog materijala, ipak je i od etnografskog značenja, jer osvetljava jednu

pojavu u srpskom delu našeg naroda. Analizirajući sama značenja krsnog imena, te njegovo postanje, s njom skopčanu krsnu gozbu, te konačno tražeći njegovo poreklo u srpskom primorju, autor iscrpno obrađuje postavljenu temu služeći se bogatim materijalom i jasnom argumentacijom.

U prvom redu opisuje autor sve atribute krsnog imena u narodu i dolazi do tvrdnje, da je krsno ime u stvari samo skup svečanih momenata, s kojima se hoće nešto da proslavi. Tu bitnost same proslave nalazi autor, kao i Trojanović i Niederle u mrtvačkom kultu.

I atributi, koje kod proslave krsnog imena susrećemo, povlače svoje poreklo iz starih, poganskih vremena kao: krsni kolač, vino itd.

Samo postanje krsne slave izvodi autor iz proslava crkvenih svetitelja, što dokazuje obilnim primerima iz mnogih krajeva Balkana. Rukovodeći se primerima, da se na proslavama krsnih svetitelja zapažaju latinski i romanski uplivi dolazi autor do uverenja, da se poreklo slave krsnog imena ima potražiti u srpskom primorju.

U svojoj celosti je ova bez sumnje prva, modernom naučnom aparaturom izgrađena monografija o krsnom imenu i šteta je što nije učinjena, posebnom edicijom, pristupačna i širim krugovima naše inteligencije.

Dr. Vasilj Popović: Zadruga (Teorija i literatura.) (Godine 1921—1922; XXXIII.—XXXIV.). Ova radnja je drugi deo, nastavak ranijeg dela autora o zadruzi, pa se autor u ovom svom radu ograničava na opšta, teorijska pitanja i kritiku. Na taj način zaokružava se prvi, istorijski, deskriptivni deo s ovim u jednu celinu.

Autor daje najpre kritiku teorija o zadruzi prema njihovim najistaknutijim predstavnicima. Tako teoriju: Meitzena, Laveleyea, Peiskera i Dopscha.

Danas je stalno, da zadruga nije posledica nikakih posebnih duhovnih zasada Slovena i nekih naročitih odlika za obiteljski život. Pa ipak se to zastarelo mišljenje, koje su kod nas proširili Utješenović, Bogišić i dr., zadržalo dosta pristaša.

Time što autor u prvom redu odbija ovo zastarelo i netačno posmatranje i što preduzima opširnu analizu teorija o zadruzi navedenih naučenjaka, on daje kritički okvir svojoj prvoj raspravi, koju je potrebno poznavati, ako se hoće pratiti izvodi ove druge. Ali i bez obzira na prvi rad g. Popovića i ovaj drugi, samostalno, dovoljno osvetljava problem zadruge naravno samo prema kritičnom stavu autora, koji u njoj dolazi do izražaja.

Obrađujući teorije o zadruzi, autor se priklanja ispravnom shvaćanju Dopscha i Cvijića, koji postanje i održanje zadruge dovode u vezu sa gospodarskim i geografskim

odnosima. Tamo gde se je privreda imala da bori sa posebnim poteškoćama, gde je nesigurnost života pogodovala zblizavanju rodbine a naturalna privreda konzervirala patrijarhalni život, tamo se je zadruga bolje razvila i dulje održala.

Zadruga je prema tome forma familije primitivnijeg privrednog, socijalnog i državnog života i ustoj nipošto nacionalna već internacionalna pojava.

Kod ove radnje g. Popovića treba spomenuti, da je šteta, što su delovi, koji sačinjavaju jednu organsku celinu pokidani i tako u svojoj povezanosti teško pristupačni javnosti.

Dr. Jozo Petrović: Lubanja (Calvarium) i dijelovi kostura bosanskog velmože Batala. (God. 1923., XXXV.) Autor daje antropometrijski prikaz lubanje bosanskog velmože Batala, koja je god. 1915. nađena u okolici. G. Turbeta kod Travnik. Taj prikaz je tim vredniji jer se tu radi o kosturu jednog bosanskog velmože iz XIV. stoleća, čiji je identitet izvan svake sumnje.

Milan Karanović: Iseljeni Drobunjaci (God. 1925.—XXXVII.) autor polazi od tvrdnje Cvijića, da su Vasojevići i Drobnjaci jezgra srpskog dela našeg naroda, sa starovlaškim krajem i Hercegovinom, koji je zbog velike plodnosti i ekspanzivnosti raznosio u razne oblasti svoja etnička obeležja. Da prikaže upliv nove geografske i socijalne sredine na iseljene Drobnjake, g. Karanović nastoji, da dadne pregled iseljenih drobnjačkih porodica po ispitanim oblastima. Time je svakako moguće, da se barem kod Drobnjaka, — a taj metod bi uopšte prema poznatom etničkom materijalu trebalo proširiti, — olakša poznavanje procesa prilagođivanja novoj sredini, etničko stapanje i asimilaciju.

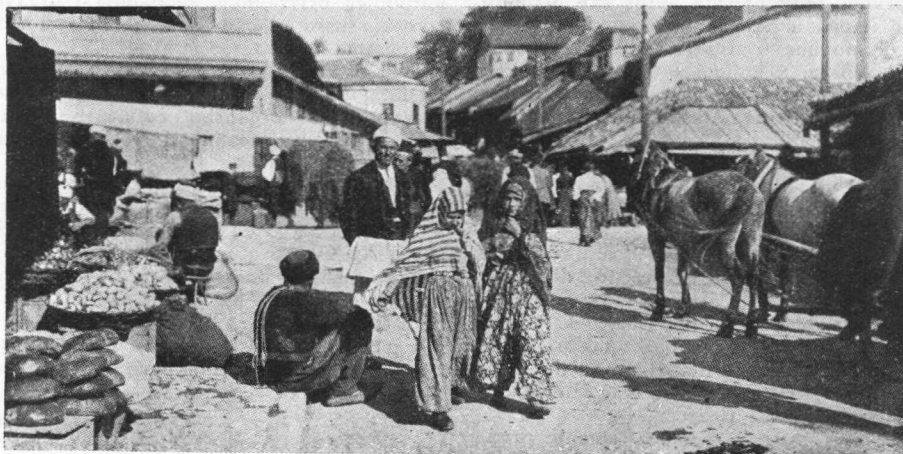
Tihomir R. Đorđević: Uputstvo za prikupljanje gradiva o nošnji u našem narodu (god. XXXVIII.—1926). Ovo uputstvo, koje je posebno odštampano odličan je priručnik, — doduše samo za upućenije, — za sabiranje odela i nakita. Sabiračima za muzeje se može samo preporučiti.

Vejsil Čurčić: Starinsko oružje (God. XXXVIII. — 1926). Ova radnja, zamišljena kao deo vodiča, kroz zbirke sarajevskog muzeja, daje dobar pregled o našem najtipičnijem oružju, koje je nastalo pod orijentalnim uplivom. Opisani materijal je ilustriran vrlo dobrim reprodukcijama i citatima iz narodnih pesama.

Milan Karanović: Ženska nošnja u Zmijanju. (God. XXXVIII.—1926.). U vrlo dobre ilustracije donosi autor detaljan opis ženskog odela i nakita iz Zmijanja, istočnog dela Bosanske Krajine.

Milan Karanović: O tipovima kuća u Bosni (God. XXXIX.—1927.) Autor iznosi faze u formiranju dinarskog tipa bosanske kuće, prema vlastitim studijama i Cvijićevom radnom metodu. U svojoj

radnji opredjeljuje tipove kuća pravoslavnog, muslimanskog i katoličkog stanovništva, te kulu, kao zaseban tip muslimanske kuće. Priložene su vrlo dobre fotografije tih tipova. M. K. N.

Na pazaru.

BILJEŠKE

* Naslovna vignetta na 1. strani ovoga sveska »Narodne Starine« snimljena je sa jednoga peškira iz Bosne (u zbirkama Etnografskog odjela Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu): »plosni vez po pismu« Inv. br. 2/6402. Predmet prikazuje tipično stilizovanje jedne bašče.

* Niz slika iz Sarajeva, koje ovdje općujemo, ustupilo nam je uredništvo časopisa »Jugoslavenski Turizam«, lista za promet stranaca što ga izdaje »Putnik« u Splitu a nastojanjem gg. Jerka Čulića i dr. R. Siebera.

* Samo rijetki i prerijetki predbrojnici našega časopisa potvrdili su i činom sve ono što se dosad istaknulo o potrebi lista kao što je »Narodna Starina«. To jest premalo je pravih prijatelja »Narodne Starine«, koji su udovoljili svojoj predplatničkoj dužnosti i bar nešto učinili za stvarno njezino raširenje, našavši po jednog ili po dva stalna predplatnika. No većina primalaca ovog časopisa ne haje za najprimitivniji uvjet opstanka svakoga pa naravno i ovog lista. Većina ne šalje dužnu naplatu niti poslije bezbrojnih opomena, a o nekoj predplati kod nas već nije ni riječ. Nego u sredini kaošto je naša čitalačka publika, koja slabo mari za naučnu knjigu i u kojoj se još uvijek nije moglo formirati neko t. zv. kulturno javno mnijenje, pored publike za koju je ne

samo posjed knjige već i samo čitanje lukusus, — u takvim prilikama važna je uplata i svake posljednje pare. I u pravo vrijeme! A nama eto ne dostaju sredstva i za samo najjednostavnije održavanje administracije, koja će bar opomenama sjećati okorjele dužnike, da se odazovu svojim obvezama. Taj njihov neodziv ugrožava i naše teške obveze poradi kojih je i nastupio zastoj. Časopis se uređuje u Skoplju, a zbog tehničkih potreba izdaje u Zagrebu. To treba naši prijatelji da posebno još uvažavaju. Suvršeno je dakle raspitivanje i čuđenje, zašto je ovaj svezak izišao prije onoga, suvišna je nervoza, kad će se napokon pojedini svesci moći uvezati u jednu knjigu, hoće li biti originalnih korica u našem izdanju, nego valja biti zabrinut, hoće li dužnici »Narodne Starine« konačno udovoljiti svojoj dužnosti i hoće li se prikupiti toliko predplatnika, da godišnje uzmožne izaći bar 2—3 sveska s potrebnim pokrićem najnužnijih troškova.

»NARODNA STARINA« sv. 14., VI. knj., 1. br.
U ZAGREBU, 1. XII. 1927.

VLASNIK, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Dr. JOSIP MATASOVIĆ.

TISAK »TIPOGRAFIJA« D. D., ZAGREB